

บทที่ 8

บทสรุป

ผลของการวิจัยสรุปได้ว่า วรรณคดีเรื่องลิลิตตะเลงพ่ายเป็นเรื่องของพระเกียรติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (ทำนองจะแต่งแข่งกับเรื่องลิลิตยวนพ่าย) และได้ชื่อว่า เป็นวรรณคดีประเภทมหากาพย์ (epic) ที่มีชื่อเสียงอย่างยิ่ง

วรรณคดีเรื่องนี้มีเนื้อเรื่องกล่าวถึงข้อพิพาทระหว่างไทยกับพม่า จนถึงการทำสงครามยุทธหัตถีระหว่างสมเด็จพระนเรศวรและพระมหาอุปราชา โดยเก็บความจากพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา เห็นได้ชัดว่าผู้นิพนธ์ได้เลียนแบบวิธีการดำเนินเรื่อง และโวหารบางตอน รวมทั้งการใช้คำบางคำจากพระราชพงศาวดารดังกล่าว ในการศึกษาคำนี้ยังไม่อาจสรุปได้ว่ากวีได้ถือเอาพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับใดเป็นหลัก เพียงแต่สันนิษฐานอย่างกว้าง ๆ ไว้ 2 ประการคือ

1. กวีอาจจะนำเนื้อเรื่องทางประวัติศาสตร์มาจากพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับใดฉบับหนึ่งในจำนวนเหล่านี้ ได้แก่

ก. พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมุทไทยคำ เลขที่ 177 เล่ม 8

ข. พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมุทไทยคำ เลขที่ 195 เล่ม 8-9

ค. พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมุทไทยคำ พระราชหัตถเลขาของรัชกาลที่ 1 เล่ม 9 (เข้าใจว่าไม่ใช่ฉบับลายพระหัตถ์)

ง. พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)

ข้อที่น่าสังเกต คือ ฉบับพันจันทนุมาศใกล้เคียงกับเรื่องตะเลงพ่ายอยู่มาก

2. กวีอาจนำมาจากฉบับที่ปัจจุบันสูญหายไปแล้ว ซึ่งก็มีทางเป็นไปได้มาก

อนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่า พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาทุกเล่มไม่ว่าจะเป็นฉบับพิมพ์หรือฉบับตัวเขียน แม้จะเป็นเรื่องราวหรือบันทึกทางประวัติศาสตร์ ก็มีรสสุนทรสนาน ทั้งนี้ เป็นเพราะใช้โวหารที่แสดงความสามารถในทางวาทีศิลป์และแฝงความรู้อยู่

ในเชิงจิตวิทยา รวมทั้งมีสำนวนประชดประชัน มีความหมายแรงตองใจผู้อ่าน อย่างไรก็ตามก็กรนสมเค้จ้พระปรมาณุชิตธิโนรส เมื่อทรงเรื่องทะเลงพ่าย ได้เพิ่มรสให้มากกว่าเดิมคือทรงเพิ่มบทนิราศและบทสกุคี่สมเค้จ้พระนเรศวร รวมทั้งรายละเอียคปลีกย่อยอื่น ๆ

บทนิราศในวรรณคดีเรื่องนี้ชี้ให้เห็นความไพเราะทั้งคำและการแสดงอารมณ์เศร้า เพราะร่างรักของพระมหาอุปราชาก็สามารถทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกโศกเศร้าอย่างลึกซึ้งตามไปค้วย การกำหนดให้พระมหาอุปราชามีบทบาทดังกล่าว กุสอคล้องและกลมกลืนกับพระลักษณะนิสัยของพระองค์ได้เป็นอย่างดี ทำให้ผู้อ่านเกิดความสงสารและเห็นใจพระมหาอุปราชาค้ตองจากนางรวมทั้งเกิดความรู้สึกสลดใจเมื่อพระองค์สิ้นพระชนม์บนคอช้าง

ความงามความไพเราะของวรรณคดีเรื่องนี้เกิดจากความสามารถของกวีในการเลือกใช้เสียงคำและความหมายได้เหมาะกะกับเหตุการณ์หรือเนื้อเรื่องในแต่ละตอน นอกจากนี้กวียังแสดงความสามารถพิเศษขึ้นไปอีกคือ แต่งคำประพันธ์ประเภทกลบท เล่นเสียงสัมผัสสพัญชนะ สัมผัสสระ เล่นเสียงวรรณยุกต์และเล่นคำหลายชนิดหลายแบบ ซึ่งเห็นได้ว่ามีอยู่อย่างแพรวพราวตลอดทั้งเรื่อง อนึ่ง กวีนิยมใช้คำกะทัดรัด มีความหมายเด่นและใช้คำบางคำในรูปแบบที่กวีพอใจ โวหารและบทเปรียบเทียบมีทั้งที่คล้ายคลึงกับวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ และประเภทที่กวีคิดขึ้นเองซึ่งบางครั้งก็แปลก ๆ ใหม่ ๆ ชวนให้หน้าสนใจและเป็นทีละคุดตามากยิ่งขึ้น การอ่านวรรณคดีเรื่องนี้นอกจากจะได้ความรู้สึกความซาบซึ้งในอารมณ์รักแล้ว ยังได้ภาพภายในจิตใจคลายตามคำบรรยายหรือคำพรรณนาของกวีอีกค้วย แต่จะไคภาพสวยสดงดงามเพียงใดและเข้าถึงอารมณ์ของเรื่องมากน้อยแค่ไหน ขึ้นอยู่กับความสามารถในการอ่านของแต่ละบุคคล

ความงามความไพเราะต่าง ๆ ที่มีอยู่ในเรื่องผู้อ่านจะได้รับไม่เท่ากัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการอ่านของแต่ละบุคคล ถ้าอ่านเป็นนั้นก็บว่าประสบความสำเร็จสมคังความมุ่งหมายของกวี การอ่านวรรณคดีเรื่องนี้มิใช่ว่าเพียงแต่อ่านออกก็ใช้ได้เท่านั้น แต่จะต้องอ่านให้มีจังหวะ ท่วงทำนองรวมทั้งนำเสียงให้สอคล้องกับบรรยากาศของเรื่อง นอกจากนี้ยังต้องรักษาจังหวะของการอ่านให้สอคล้องกับการใช้คำของกวีค้วย

หลังจากที่ผู้เขียนได้ศึกษาวรรณคดีเรื่องนี้แล้ว มีความเห็นว่าความงามของลิลิตตะเลงพ่ายมิได้เกิดจากพระปรีชาสามารถของกรมสมเด็จพระปรมานุชิตเพียงพระองค์เดียว แต่เกิดจากความสามารถของผู้จารึกพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาด้วย เพราะถ้าอ่านวรรณคดีเรื่องนี้อย่างละเอียดลออและนำไปเปรียบเทียบกับพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาแล้ว จะพบว่ากรมสมเด็จพระปรมานุชิตชินในสทรงนำข้อความหรือโวหารในพระราชพงศาวดารที่ทรงเห็นว่าดีอยู่แล้วมาไว้ในเรื่องที่พระองค์ทรงนิพนธ์ด้วย เพียงแต่คัดแปลงรูปแบบและถ้อยคำให้เหมาะแก่บทประพันธ์ที่ทรงใช้เท่านั้น การกระทำดังกล่าวสนับสนุนความเห็นของผู้เขียนในบทที่ 2 ได้เป็นอย่างดี คือ สิ่งใดที่เห็นว่าดีแล้วก็ทรงยกย่อง มิได้ทรงแก่งแย่ง เพราะทรงเห็นว่าของเดิมมีความดีเกินอยู่แล้ว ก็ทรงยอมไม่แก่งสู้

กล่าวโดยสรุป เรื่องลิลิตตะเลงพ่ายงามทั้งเนื้อเรื่องและวิธีการประพันธ์ กล่าวคือ เป็นเรื่องการทำสงครามยุทธหัตถีระหว่างสมเด็จพระนเรศวรและสมเด็จพระมหาอุปราช ในประวัติศาสตร์ไทยปรากฏว่ามีสงครามยุทธหัตถีอยู่ 4 ครั้งด้วยกันคือ

1. สงครามยุทธหัตถีระหว่างพอขุนรามคำแหงและขุนสามชนเจ้าเมืองฉอดในรัชสมัยพอขุนศรีอินทราทิตย์

2. สงครามยุทธหัตถีระหว่างเจ้าอ้ายพระยาและเจ้ายี่พระยาเพื่อแย่งชิงราชสมบัติ

3. สงครามยุทธหัตถีระหว่างสมเด็จพระมหาจักรพรรดิและพระเจ้าแปร

4. สงครามยุทธหัตถีระหว่างสมเด็จพระนเรศวรและพระมหาอุปราช

ในบรรดาสงครามยุทธหัตถีทั้ง 4 ครั้งนี้ ครั้งสุดท้ายนับว่าสร้างเกียรติประวัติให้แก่ประเทศไทยเป็นอย่างมาก เพราะเป็นสงครามระหว่างประเทศ คือไทยกับพม่า และประเทศไทยเป็นฝ่ายได้รับชัยชนะทั้ง ๆ ที่ตกอยู่ในวงล้อมของศัตรู กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชินในสทรงจะทรงมีความประทับใจในชัยชนะดังกล่าว จึงได้ทรงนำเรื่องนำมาแต่ง นับว่าทรงเลือกเรื่องที่จะนำมาแต่งได้อย่างเหมาะสม ส่วนความงามทางกวีนิพนธ์เกิดจากการใช้คำและเสียงของคำที่สรรแล้ว ความงามดังกล่าวนี้ว่าเกินชั้นที่สุด เห็น

ไคแทบทุกบรรทัด ทุกบทหรือทุกตอน ความงามเหล่านี้เองที่ทำให้วรรณคดีเรื่องนี้สามารถคงอยู่ได้ และเป็นที่ยอมรับชมชอบของผู้อ่านวรรณคดีทุกยุคทุกสมัย นับแต่เวลาที่กวีทรงนิพนธ์จบจนกระทั่งปัจจุบันซึ่งกินเวลากว่า 144 ปีมาแล้ว ศาสตราจารย์หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ กล่าววาท

ความเอาใจใส่ของผู้อ่านหรือผู้ฟังหรือยกรองอยู่ที่
 ศึกษารอยกรอนนั่นเอง หรือจะเรียกว่ากวีพจนกัโศ คือ
 เพงเล็งความไพเราะของการประพันธ์ยิ่งกว่าสิ่งอื่น
 วรรณกรรมประเภทรอยกรอนถึงแม้จะดีในค่านอื่นสักเท่า
 ใด ถ้าหากว่าในค่านรอยกรอนอ่อนไปแล้ว วรรณกรรม
 ชิ้นนั้นก็ไม่เป็นที่ยกย่อง หรือยกย่องไม่เป็นเวลายาวนาน
 ถึงแม้ว่ารอยกรอนจะมีคติธรรมสูงสักปานใดหรือมีขอ
 ความที่เป็นประโยชน์ทางค่านานหรือประวัติศาสตร์ก็ตาม
 วรรณกรรมชิ้นนั้นก็ไม่ได้รับความยกย่อง เป็นวรรณคดี
 ถ้าหากวรรณกรรมชิ้นใดมีความไพเราะทางการร่ายกรอน
 จับใจ สะท้อนใจผู้อ่าน วรรณกรรมชิ้นนั้นก็จะเป็นที่ชื่นชม
 จดจำยั่งยืนต่อไป¹

การศึกษาเรื่องที่มาจากวรรณคดีเรื่องนี้ยังไคผลไม่สมบูรณ์ ถ้ามีผู้ใดพบเอกสาร
 ต่าง ๆ ที่มีประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยหัวข้อนี้ให้สมบูรณ์ต่อไปและทำการเผยแพร่ ผู้เขียน
 ก็จักขอบพระคุณเป็นอย่างมาก

อนึ่ง วรรณคดีเรื่องกลีตตะเสงพวอ ยังมีแนวทางที่จะศึกษาวิจัยให้ละเอียดและ
 กว้างขวางต่อไปอีกมาก เช่น ศึกษาทางด้านวัฒนธรรม คือศึกษาพิธีต่าง ๆ และความ
 เชื้อที่มีอยู่ในวรรณคดีเรื่องนี้ หรือจะศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี คือศึกษา

¹ หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ, แนะแนวทางการศึกษาวิชาวรรณคดี
 (กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตการพิมพ์, 2518), หน้า 77-8.

เส้นทางเดินทัพในเรื่องทะเลงพายว่าถูกต้องหรือไม่ รวมทั้งสถานที่ที่สมเด็จพระนเรศวร และพระมหาอุปราชาทรงกระทำสงครามยุทธหัตถีว่าอยู่ที่ใดกันแน่ เพราะมีความเห็น แตกออกไปเป็น 2 ทาง คือ ที่จังหวัดสุพรรณบุรี หรือที่จังหวัดกาญจนบุรี ฯลฯ ถ้ามีผู้ทำการ ศึกษาค้นคว้าต่อไปจะช่วยเพิ่มคุณค่าให้แก่วรรณคดีเรื่องนี้ได้อย่างแน่นอน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย